

Educația pentru dezvoltare durabilă (EDD)

A. Viziune

Dezvoltarea durabilă este derularea, desfășurarea, succesiunea proceselor și a fenomenelor din natură și din societate de-a lungul timpului, realizată de comunități umane pentru / și în umanitate, prin păstrarea caracteristicilor mediului de viață al acestora și prin utilizarea rațională a resurselor naturale, astfel încât sistemul resurse – mediu să asigure dezvoltarea generațiilor viitoare. Aceasta coexistă cu **fenomenul de creștere** și sunt valori universale post-constructiviste. Dezvoltarea poate cunoaște sușuri și coborâșuri, este succesiunea unor perioade de avânt, de stagnare, de criză, de revoluție, de tranziție etc. și nu trebuie confundată cu prerogativele creșterii. Dezvoltarea durabilă include creșterea și este o dezvoltare calitativă, care este elaborată pe termen lung, vizând infrastructuri, sisteme și procese largi urmărite atât în in-put-uri în sisteme și domenii, cât și în out-put-urile acestora. Dezvoltarea durabilă constituie ascensiunea în umanitate, prin care, îndeplinind cerințele generației actuale, **nu împiedică opțiunile generațiilor viitoare în a-și satisface propriile nevoi**. *Summit-ul din 1992 de la Rio de Janeiro* privind mediul și dezvoltarea a pus în evidență evoluția binomului mediu – dezvoltare, o urmare firească a .crizei ecologice. În 1987, Raportul Brundland prezintă noul concept de dezvoltare durabilă, adoptat oficial, pe plan mondial, în 1992, la Rio.

Dezvoltarea durabilă înseamnă satisfacerea trebuințelor generațiilor prezente fără a compromite capacitatea generațiilor viitoare de a-si satisface propriile trebuințe. Acesta este un obiectiv general al UE stipulat în Tratat și care guvernează toate politicile și activitățile Uniunii. Aceasta se referă la păstrarea capacității Pământului de a susține viața în toată diversitatea ei și este fundamentată pe principiile democrației, al egalității dintre sexe, al solidarității, al respectului față de lege și drepturile fundamentale, inclusiv, libertatea și al egalității șanselor pentru toți. Acest obiectiv general presupune îmbunătățirea continuă a calității vieții și a bunăstării pe Pământ atât pentru generațiile prezente, cât și pentru cele viitoare. În acest scop, sunt necesare promovarea unei economii dinamice, cu locuri de muncă, bazate pe un înalt nivel de instrucție, pe ocrotirea sănătății, pe coeziune socială și teritorială, precum și pe protecția mediului într-o lume sigură, respectând diversitatea culturală (*Strategia revizuită de Dezvoltare Durabila a UE*)

Consiliul European a adoptat la Goteborg (2001) prima Strategie de Dezvoltare Durabila a UE. Aceasta a fost completată de o dimensiune externă, în 2002, de Consiliul European din Barcelona ținând cont de Summit-ul Mondial privind Dezvoltarea Durabilă de la Johannesburg (2002).

În viziunea statelor europene, mediul devine scopul înalt al dezvoltării, fundamentată pe tehnologii noi, performante, curate, ecologice.

Educația pentru dezvoltare durabilă

Dezvoltarea durabilă se realizează, în principal, prin **educație**. Educația pentru dezvoltare durabilă este structurată pe trei dimensiuni: **socioculturală, ambientală și economică**.

Dimensiunea socioculturală oferă o largă perspectivă pentru teme locale și universale, precum: drepturile omului, pacea și securitatea oamenilor, egalitatea sexelor, diversitate culturală și educație interculturală, educație pentru sănătate și pentru calitatea vieții, educația pentru timpul

liber, buna guvernare (transparență, exprimarea liberă a opiniilor, libertatea expresiei, contribuția la formularea politicii).

Dezvoltarea durabilă introduce **dezideratul protecției mediului** în procesul de dezvoltare. Calitatea mediului, conservarea, protecția și ameliorarea sa devin scopul dezvoltării.

Educația pentru dezvoltare durabilă (EDD) se integrează în **învățământul și în formarea tehnică și profesională (IFTP)**, elemente care se repercutează asupra viitorului, pe termen lung, al economiei, al ecologiei și al societății. Documentul IFTP se articulează pe trei aspecte esențiale ale dezvoltării durabile (DD): IFTP și durabilitatea economică; IFTP și durabilitatea ambientală; IFTP și durabilitatea socială. Elementul capital pentru dezvoltarea cunoștințelor, a competențelor și a atitudinilor necesare durabilității sociale este, în realitate, o aptitudine de: a lucra singur sau în echipă cu alții, cu integritate și cu cinste, făcând dovada onestității, a punctualității, și a responsabilității; a se adapta situațiilor diverse, a cunoaște și a înțelege probleme și dificultăți, a face dovada de creativitate pentru a găsi, aici, soluții; a rezolva conflicte într-un fel pacifist; a avea înțelegerea realității lumii, pentru sine și pentru alții; a poseda cunoștințe generale și a se specializa într-un domeniu de activitate dat; a continua să înveți și a urmări educația pe tot parcursul vieții într-o societate care învață. Această perspectivă așază **etica în mijlocul dezvoltării durabilității sociale** prin IFTP, căreia îi sunt asociate anumite implicații etice și morale: respectul diversității culturale; egalitatea sexelor; relația în întreprindere - unul dintre efectele pozitive ale reducerii efectelor ierarhice și ale întăririi nivelului educativ al muncitorilor este responsabilizarea; activitatea în echipă, la locul de muncă; relații între muncitori și salariați; securitatea: elementele de securitate au o importanță primordială în IFTP; cetățenia - durabilitatea socială este tributară ascensiunii persoanelor de a coopera pentru construirea și pentru păstrarea unei societăți drepte și democratice.

Obiectivele Programului de educație pentru dezvoltare durabilă:

- reexaminarea problemelor critice de mediu și de dezvoltare;
- formularea de propuneri inovative, realiste, concrete pentru gestiunea temei EDD;
- identificarea realizărilor și ariilor unde este ulterior nevoie de a depune eforturi pentru implementarea *Agendei 21*;
- identificarea provocărilor viitoare și a oportunităților pentru urmărirea unui viitor durabil;
- reînnoirea unei înțelegeri și a unui suport politic pentru dezvoltare durabilă;
- schimbarea atitudinii publice și a accesibilității educației.

Principiile demersurilor EDD:

- abordare sistemică și interdisciplinară;
- multimetode în învățare: cuvânt, artă, dezbateri interactive, diseminare a experienței;
- dezvoltarea interesului pentru valorile superioare și principiile dezvoltării durabile;
- construcția deciziei în sensul dezvoltării durabile;
- relevanță EDD la nivel local;
- abordarea EDD din perspectivă globală și locală;
- cultivarea inovației profesionale și a implementării rapide în practica socială;
- formarea deprinderilor, a comportamentelor, a atitudinilor, cultivarea valorilor în spiritul dezvoltării durabile, precum: gândire critică și spirit inovator, curaj în abordarea soluțiilor neconvenționale de rezolvare a problemelor, responsabilitate etc.

Unde și cum învățăm EDD?

Programul României de educație pentru dezvoltare durabilă, din Deceniul Națiunilor Unite, vizează, în principal, identificarea nevoilor locale și a resurselor, implementarea conținuturilor EDD (socioculturale, ambientale și economice), strategii de implementare și comprehensive, cercetarea, inovarea și introducerea acestora în practica socială, accesul și participarea la EDD,

construirea de suporturi de învățare EDD (artefact și electronice), marketing EDD și diseminare de bune practici, consultanță și orientare EDD, evaluare, acreditare și certificare EDD, creșterea calității EDD, cooperare EDD regională, europeană și internațională.

Oportunități de învățare în societate

- structuri de decidenți: consilieri școlari, inspectori, organe legislative și de decizie;
- structuri de educație formală: componenta preșcolară, componenta școlară, învățământ tehnic și profesional, componenta universitară;
- structuri de educație non formală / informală: componenta formarea formatorilor, instituții / organizații de interes local (case de cultură, cămine culturale, teatre, universități populare, biblioteci) , organizații ale societății civile locale, locul de muncă.

B. Model conceptual și de implementare a educației pentru dezvoltarea durabilă (EDD)

	Obiective / Acțiuni	Orizont 2013	Ori
1.	Organizare		
	<u>Programul de educație pentru dezvoltare durabilă</u> - Coordonare MECT - Grupul de experți - Grupul de formatori - Rețeaua de parteneri <u>Atribuții operaționale:</u> - Coordonarea și gestiunea programului - Realizare de rețea operațională EDD - Baza de date: resurse documentare, resurse umane - Studii de impact: anual - Consultanță, expertiză pentru proiecte EDD - Formare a formatorilor, formare la cerere pentru EDD - Evaluare internă: Raport anual	→	→
2	Consens și suport politic pentru EDD		
	<ul style="list-style-type: none"> Includerea consensului pentru EDD în <i>Pactul pentru Educație</i> Portofoliu de acte legislative și normative sectoriale și intersectoriale pentru EDD 	→	→
3	Strategii de implementare		
	<ul style="list-style-type: none"> Parteneriate și consorții în rețea, (inter) sectoriale și locale Coerența strategiilor, cuplarea strategiilor naționale <i>Planului Național de Dezvoltare a României, a Planul Național de Protecția Mediului, la EDD și a celor europene (Convenția de la Lisabona, Procesul de la Bologna) și a celor internaționale (UNESCO – Agenda 21, Conferința de la Johannesburg, de la Rio de Janeiro etc.)</i> Dezvoltare locală, atenuarea disparităților urban / rural Strategii de incluziune socială în condițiile migrației în Europa Formarea specialiștilor în politici publice și politici intersectoriale de formare din ministere în EDD Conectarea componentei <i>Cultură montană</i> la <i>Proiectul de dezvoltarea rurală al României</i> <i>Proiectul de dezvoltarea rurală al României</i> <i>Dezvoltarea cunei comonente centrate pe Spațiul Euxinic</i> 		
4	Strategii comprehensive		
	<u>Parteneriate și consorții pentru:</u> <ul style="list-style-type: none"> Formare locală, politici publice locale corelate în EDD Relația centru – local și descentralizare Proiecte comune pe plan local pentru protecția mediului Parteneriate fondate pe nevoi locale Evidențierea practicii locale Implicarea agenților economici și a inițiativelor private în acțiuni EDD 	→	→
5.	Marketing, sensibilizare, diseminare a bunelor practici		
	<u>Marketing</u> <ul style="list-style-type: none"> Alcătuirea proiectului de marketing Marketing EDD Evenimente publice EDD Includerea EDD în curriculum <u>Web-site EDD</u> <ul style="list-style-type: none"> Alcătuirea proiectului editorial 	→	→

	<ul style="list-style-type: none"> Realizarea de web-site EDD <p><u>Conținuturi anexe și / sau trimiteri la alte site-uri:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Opis de legislație permisivă pentru EDD Diseminarea bunelor practici Corelații intersectoriale EDD <p><u>Pagina de inventică: lista inventatorilor, experimentul în școală, bursa de idei, acțiuni etc.</u></p> <p><u>Buletin informativ EDD</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Alcătuirea proiectului editorial : curriculum, buget, marketing, diseminare Apariții trimestriale / bianuale / anuale Traducerea și publicarea documentelor de bază EDD, a <i>Agendei 21, Strategia EDD a UE</i>, în paralel cu demersuri concrete și operaționalizare a conceptelor, studii de caz, conținuturi și module educaționale <p><u>Media publice</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Realizarea parteneriatului MECT / media Includerea conținuturilor EDD în curriculum-ul mass media: emisiuni legate de mediu, de cultură, de etică și de bioetică, de sănătate, de educație antreprenorială etc. Organizarea periodică de evenimente EDD în media centrale și / sau locale Mediatizarea acțiunilor EDD, publicarea de articole, de studii Introducerea în programul TV, radio a unor emisiuni de conținuturi EDD, de popularizare a științei <p><u>Acțiuni publice: seminare, colocvii, conferințe, evenimente publice etc.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Acțiuni locale periodice Acțiuni publice periodice Seminare naționale EDD Seminar regionale / internaționale EDD Participare la seminare naționale / regionale / internaționale EDD 		
6.	Resurse EDD		
6.1.	Investiții		
	<ul style="list-style-type: none"> Alcătuirea proiectului de investiții EDD Alcătuirea bazei de date pentru finanțare EDD: accesarea Fondului de mediu, a fondurilor de coeziune, POS DRU Acțiuni de atragere de fonduri: <ul style="list-style-type: none"> Sponsorizări Fonduri internaționale Fonduri private Evidența de investiții EDD din PIB per capita și din alte fonduri Proiecte locale pentru co-finanțare și autofinanțare Construirea de capacitate a școlii pentru program prelungit: introducerea mesei de prânz în școli, activități școlare formale, nonformale 	→	→
6.2.	Formarea profesională		
	<ul style="list-style-type: none"> Alcătuirea rețelei de formare (formatori și grupuri țintă) Alcătuirea proiectului de formare EDD în perspectivă Focalizarea strategiei de formare pe <i>formatul formator</i> în sistemul de învățământ pe bază de credite: <ul style="list-style-type: none"> în plan rural – învățătorul în plan urban – profesorul implicat în activități educative <p>Stagii de formare EDD pe plan local: la locul de muncă, la cerere</p> <p><u>Probleme de conținut:</u></p> <p>Introducerea, în conținuturile de formare EDD a modulelor juridice, de management al proiectului EDD etc.</p> <p>Introducerea creditelor pentru formare EDD</p> <p>Compatibilitate și transfer de credite EDD în diferite sisteme și subsisteme de educație, internaționale / europene / naționale, formale / nonformale</p>	→	→
6	TIC: medii de informare și de învățare		
	<u>Infrastructură TIC în școli, pe etape</u>	→	→

	<ul style="list-style-type: none"> • Implicarea SEI în rețeaua de informare EDD • Realizare în variantă TIC a conținuturilor EDD • Realizarea și evaluarea prin standarde / indicatori EDD • Transfer SEI de bune practici dublate de implementarea politicile educaționale <p><u>Medii de informare și de învățare în școli</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Construirea în parteneriat MECT - CNR - UNESCO – BIR – MEC (Departamentul de Bibliotecă Școlare a proiectului EDD <p style="text-align: center;"><i>Forme neconvenționale și locale media</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Stație de radio educativ în școală • Înființarea unei biblioteci EDD pe roți Infobus 		
7.	Conținuturi: abilități, competențe, atitudini, valori		
7.1.	(A) Dimensiunea socioculturală		
	<p><i>Abilități socioculturale, abilități și atitudini de cetățemie democratică</i></p> <p><i>Drepturile omului</i></p> <p><i>Pacea și securitatea oamenilor</i></p> <p><i>Egalitatea sexelor</i></p> <p><i>Diversitate culturală și înțelegere interculturală</i></p> <p><i>Educație pentru sănătate și pentru calitatea vieții</i></p> <p><i>Educația pentru timpul liber</i></p> <p><i>Buna guvernare: transparență, exprimarea liberă a opiniilor, libertatea expresiei, contribuția la formularea politicii etc.</i></p> <p><u>Oportunități de învățare:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Curriculum formal: preșcolar, pre-universitar, universitar • Curriculum non formal / informal • Programe transversale • Inițiative locale <p><u>Operaționalizare la nivelul școlii:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Proiecte de memorie locală, de educație pentru valorile tradiționale socioculturale etc. • Proiectare didactică în inter- și transdisciplinaritate a conceptului EDD la nivelul operatorilor • Stagii de formare, de practică, de ucenicie • Voluntariat • Prezența conținuturilor EDD în școală, mai ales, în construirea contextului de program prelungit • Proiect integrativ local și cultural 	→	→
7.2.	(B) Dimensiunea ambientală		
	<p><i>Abilități adaptive</i></p> <p><i>Educația pentru mediul natural, social, cultural și al moștenirii</i></p> <p><i>Proiecte de abordare a problemelor de resurse naturale: apă, energie agricultură, biodiversitate</i></p> <p><i>Proiecte de abordare a problemelor de schimbări climatice</i></p> <p><i>Proiecte de abordare a problemelor de dezvoltare a vieții rurale: școlarizare, prevenirea abandonului, alfabetizare funcțională de bază, alfabetizarea funcțională a adulților, egalitatea între sexe, combaterea sărăciei, educația pentru calitatea vieții</i></p> <p><i>Proiecte de abordare a problemelor de urbanizare durabilă</i></p> <p><i>Proiecte de abordare a problemelor de prevenire și de reducere a hazardelor</i></p> <p><u>Oportunități de învățare:</u></p>	→	→

	<ul style="list-style-type: none"> • Curriculum formal: preșcolar, pre-universitar, universitar • Curriculum non formal / informal <p><u>Operaționalizare la nivelul școlii:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Proiecte de educație ambientală: mediul integrat natural, social, cultural și al moștenirii • Stagii de formare, de practică, de ucenicie • Voluntariat • Prezența conținuturilor EDD în școală, mai ales, în construirea contextului de program prelungit • Proiect integrativ local și cultural • Programe transversale și inițiative locale • Proiectare didactică în inter- și transdisciplinaritate a conceptului EDD la nivelul operatorilor <p>Cultura montană</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obiective: agricultura montană, calitatea produsului montan, educația pentru ruralul montan, specializare pentru civilizația montană - Regenerare rurală, educația pentru continuitate umană: identitate, branding, apartenență, dezvoltare - Școli de arte și de meserii cu profil de cultură montană - Organizarea neconvențională a timpului liber în sensul deschiderii accesului la cultura montană prin schimburi școlare (fr. „classe de neige”) <p>Educație pentru sănătate: detalierea problemelor de sănătate și abordarea acestora în complexitatea variabilelor sociale și a situațiilor</p> <p><u>Includerea componentei de ecologie citadină, a sortării deșeurilor</u> <u>Programul educațional de plantare a pomilor și a copacilor, de reîmpădurire a zonelor vizate</u></p> <p>Program transdisciplinar de educației civice, de etică și de bioetică <u>Proiecte de epurare a apei</u> realizate pe bazine hidrografice</p>		
7.3.	(C) Dimensiunea economică		
	<p><i>Aplicarea măsurilor strategice pentru reducerea sărăciei corelate factorilor EDD locali sociali, ambientali și culturali</i></p> <p><i>Conștientizarea cetățeanului consumator de a determina întreprinderile pentru adoptarea unor practici comerciale transparente și mai responsabile</i></p> <p><i>Proiecte de sporire a eficienței energetice, de utilizare a resurselor de energie reînnoibile, a reciclării și a reducerii deșeurilor</i></p> <p><i>Educație pentru economia de piață (reguli și funcționare) și antreprenorială</i></p> <p><u>Oportunități de învățare:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Curriculum formal: preșcolar, pre-universitar, universitar • Curriculum non formal / informal • Programe transversale • Inițiative locale <p><u>Forme EDD:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Operaționalizare la nivelul școlii: proiecte de carieră, educația pentru valori, educație antreprenorială etc. • Proiecte de tabere științifice • Proiectare didactică în inter- și transdisciplinaritate a conceptului EDD la nivelul operatorilor • Stagii de formare practică, de ucenicie • Voluntariat • Prezența conținuturilor EDD în școală, mai ales, în construirea contextului de program 	→	→

	<ul style="list-style-type: none"> prelungit Proiecte integrative de fermă ecologică și de proiecte antreprenoriale urbane Plan de afaceri Funcționarea taberelor de muncă plătită prin găzduire la localnici, a taberelor tematice etc. 		
8.	Acces și participare		
8.1.	Acces		
	<ul style="list-style-type: none"> Deconvenționalizarea / multiplicarea elementelor de acces, structurale și logistice Implicarea MECT în derularea conținuturilor EDD non formale / informale: forma de tabără de vară, cursuri, exerciții civice, experiment; organizarea timpului liber prin stagii practice, de educație și de formare Complementaritate, validare și continuitate EDD cu ieșirile din sistem și cu practica socială Accentuarea în EDD a exercițiului civic și practic, a practicii productive și a motivației învățării și a motivației sociale 	→	→
8.2.	Participare		
	<ul style="list-style-type: none"> Identificarea nevoilor, a obstacolelor în demersurile EDD și actualizarea strategiilor de participare: direct, on line Abordarea educației inclusive din perspectiva EDD Formarea și organizarea centrelor locale de voluntari 	→	→
9.	Cercetare, inovare		
	<ul style="list-style-type: none"> Promovarea și implementarea produselor de invenții și de inovații pe criterii EDD Proiecte locale ale școlii pentru cercetare și inovare Școala în aer liber la sfârșitul săptămânii <i>Parteneriate și consorții:</i> <ul style="list-style-type: none"> MECT (Departamentul de Cercetare) – CNR UNESCO - Institutul de Științe ale Educației MECT - CNR UNESCO – OSIM MECT - CNR UNESCO – CNCSIS MECT - CNR UNESCO – institute de cercetare ale Academiei Române: Institutul de Cercetări juridice, Institutul de Economie Mondială, Institutul de Economia Industriei și Serviciilor, Institutul de Antropologie, Institutul de Etnografie și Folclor 	→	→
10.	Suporturi de învățare în EDD		
	<ul style="list-style-type: none"> Proiect de dotare didactică pentru EDD Realizarea de suporturi de învățare EDD: <ul style="list-style-type: none"> - cadru de referință: definirea nivelurilor de învățare, - pachete EDD pe niveluri de învățare (artefact și CD.rom) Module EDD în manualele școlare Suporturi de curs EDD pentru formare și pentru universități: artefact și CD-rom 	→	→
11.	Consultanță și orientare EDD		
	<ul style="list-style-type: none"> Alcătuirea unei baze de date pentru consultanță și orientare EDD Centrul de resurse oferă consultanță și orientare prin: <ul style="list-style-type: none"> - Grupul de experți - Punctul EDD de informare și de documentare - Pagina vizitatorului („guest book”) de pe site-ul EDD - Parteneriate: MECT - Institutul Național de Administrație, Agenția Națională de Consultanță Agricolă (ANCA), Centrul de Educație, Formare și Inovare pentru Dezvoltare în Carpați (CEFIDEC) Vatra Dornei, Centrul Național de Formare pentru Adulți (CNFA), Centrul de Resurse Juridice, Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă, Fundația pentru dezvoltarea societății civile, Forumul Montan din România etc. 	→	→

12	Evaluare, acreditare și certificare EDD		
	<ul style="list-style-type: none"> • Valorificarea evaluării progresului în învățare PIRLS, TIMSS și PISA • Alcătuirea opis-ului de indicatori de evaluare EDD pentru: <ul style="list-style-type: none"> - Curriculum formal - Curriculum nonformal / informal - Formarea formatorilor • Acreditarea cursurilor de formare EDD 	→	→
13.	Asigurarea / creșterea calității EDD		
	<ul style="list-style-type: none"> • Parteneriat MECT - CNR UNESCO – Agenția de Asigurarea a Calității în Învățământul Superior (ARACIS) • Realizarea opis-ului de indicatori EDD pentru asigurarea calității • Extinderea strategiei de asigurarea calității în alte sectoare educaționale și sociale 	→	→
14.	Cooperare EDD regională, europeană și internațională		
	<ul style="list-style-type: none"> • Forum-ul internațional EDD • Proiecte regionale, europene și internaționale • Parteneriate pe tema EDD în rețeaua de localități înfrățite • Construirea proiectelor bilaterale EDD • Alte parteneriate 	→	→

C. Identificarea brand-ului de țară din perspectiva dezvoltării durabile

Argumente:

1. Hrana

- Teren arabil
- Perspectiva unei agriculturi ecologice
- Potențial uman
- Programe culinare specifice

2. (Auto)mobile

- Reflexe de mobilitate ancestrală: transhumanța, căile comerciale, târgurile, drumurile, hanurile
- Cultura schimbării, potențial de sincronizare
- Perspectiva dezvoltării unei infrastructuri moderne de transport
- Apețența colectivă pentru noul tehnologic (TIC, telefonie mobilă, automobil etc.)
- Experiența României în istoria vectorilor de transport
- Zona geopolitică deschisă

3. Cultura mediului (natural, social, cultural și al moștenirii)

- Componentă de fundament istoric, cultural
- Ofertă de diferite forme de turism: rural, religios, montan, speologic, cultural, de memorie locală, balneo-climateric, de distracții etc.
- Cultura investiției în paradigma temporală (case, terenuri, cont bancar, educație etc.)
- Coeziune interculturală
- Dimensiunea etnografică și folclorică

4. Produse manufacturiere

Creație populară: piatră, lemn, lut, fier, sticlă, textile, piele

5. Modă

- Paradigma latină *de frumos și de sinteză*
- Experiența colectivă a realizării confecțiilor manuale și industriale
- Grupuri militante actuale și compacte pentru promovarea modei